

Ce avem de făcut la 74 ani de la Holocaustul din nordul Ardealului?

Mult stimați supraviețuitori și membri ai îndoliatei comunități evreiești,

Onorați participanți la această tristă ceremonie de aducere aminte,

Comemorăm astăzi, în cadrul conferit de ceremonia *Hazkara*, o ceremonie de doliu și de aducere aminte, victimele Holocaustului din Cluj, precum și a celor din Comitatul Cluj și din Ardealul de Nord de odinioară. Deplângem soarta celor peste 130 de mii de victime, evrei maghiari, după cum și-au definit propria identitate, și printre ei a celor aproape 40 de mii de copii nevinovați, în vârstă de sub 14 ani, cu toții foști concetățeni de-ai noștri, pe care în primăvara anului 1944 autoritățile germane și maghiare ale epocii i-au spoliat de întreaga lor avuție, i-au adunat, i-au închis în ghetouri și în cele din urmă i-au predat unei puteri străine, celui de-al Treilea Reich, pentru ca acesta să-i ucidă în cel mai necruțător mod cu putință, în lagărele naziste ale morții din Polonia ocupată.

Elita politică și ecleziastică maghiară de la Budapesta, Cluj și Košice, precum și întreaga pleiadă a liderilor lumii libere de la Berna, la Londra și de la Washington, la Vatican, era atunci deja pe deplin informată cu existența, funcționarea și scopul lagărelor morții, având cunoștințe exacte despre programul de distrugere în masă precum și despre soarta evreimii deportate în aceste lagăre.

O putere care și-a pierdut complet simțul măsurii a închis în ghetoul de la Fabrica de cărămidă din Cartierul Iris, în condiții inumane, peste 18 mii de evrei. Peste 15 mii dintre ei erau rezidenți ai acestui oraș, iar ceilalți au fost aduși din ghetouri și centre de adunare ale populației evreiești din comitatul Cluj, precum Huedin, Gherla și alte așezări. Cu toții erau cetățeni care respectau legea. Într-o perioadă extrem de scurtă, de doar o lună și jumătate, întreaga populație evreiască a Ardealului de Nord a fost spoliată de întreaga sa avere, adunată, ghetoizată și deportată. Nicăieri în Europa, naziștii nu au reușit să-și pună în aplicare planurile lor de distrugere a comunităților evreiești într-un răstimp atât de scurt.

Nu corespunde realităților istorice ideea vehiculată în zilele noastre, potrivit căreia toate măsurile antievreiești, inclusiv deportarea, ar fi fost efectuate și deci cad în responsabilitatea exclusivă a Germaniei. Este suficient să răsfoim colecțiile ziarelor maghiare ale vremii, pentru a afla cu prisosință adevărul:

propaganda nazistă a infestat poporul maghiar, iar conducătorii acestuia au făcut tot posibilul pentru a scăpa, cât mai rapid cu putință, de conaționali lor evrei. Germanii cunoșteau faptul că Auschwitzul are o „capacitate de primire” zilnică de cel mult două transporturi, dar acoliții maghiari ai naziștilor germani au cerut imperios trimiterea zilnică a unui număr de șase trenuri. Arhivele noastre sunt pline și de alte dovezi documentare. La acest genocid îngrozitor al secolului 20., un genocid până azi fără precedent în istoria omenirii, au participat cu un zel și un devotament rar întâlnite toate structurile statului maghiar: forțele armate, cele ale jandarmeriei, poliției, administrația publică și forțele politice ale vremii. Cei câțiva salvatori creștini ai evreilor – pe care nu vom înceta nicicând să-i prezentăm drept exemplu – s-au dovedit a fi neajutorați și ineficienți față de majoritatea antisemită educată și îndoctrinată în acest scop timp de decenii de la înălțimile amvoanelor politice și bisericești.

Să nu cădem în greșală: Tribunalul din Nürnberg, în concordanță cu opinia supraviețuitorilor Holocaustului, iar mai apoi Tribunalele Poporului din Ungaria și din România au statuat în mod foarte clar faptul că nu există popoare vinovate, nu există vină colectivă și, prin urmare, nici despre responsabilitate colectivă nu putem vorbi. Este o cu totul altă întrebare pe care am putea să ne-o punem azi, când comemorăm victimele Holocaustului, și anume aceea dacă am putea fi oare găsiți vinovați de iresponsabilitate colectivă? Deoarece naziștii și slujitorilor zeloși nu au apărut de nicăieri, ei au fost crescuți și educați de cineva care le-a insuflat sentimentul urii față de semenii lor evrei, ură care s-a materializat întâi în cuvinte și gesturi, transformându-se mai apoi în crimă executată prin gloanțe, tabere de muncă forțată, înfometare și camere de gazare.

Potrivit supraviețuitorilor, trenurile morții, compuse din vagoane pentru vite, au plecat din Cluj în zilele de 25, 27, 29 și 31 mai, respectiv 5 și 7 iunie 1944. Conform înregistrărilor efectuate din surse feroviare slovace, aceste trenuri încărcate cu câte 75 până la 95 de oameni, în fiecare vagon, au trecut frontiera statului ungar de la Košice în zilele de 25, 29 și 31 mai, respectiv 2, 8 și 9 iunie 1944. Peste două treimi dintre cei deportați au fost dirijați în ziua sosirii lor pe rampa de la Auschwitz-Birkenau direct către camerele de gazare, unde le-a fost luată viața cu bestialitate, pentru ca apoi cadavrele lor să fie incinerate în crematorii industriale, iar cenușa lor să fie aruncată în râul Vistula și pe terenurile agricole din jurul lagărului. Majoritatea celor lăsați în viață au murit în timpul muncii forțate, din cauza înghețului, a foamei, a bolilor contagioase, a bătăilor sau au fost împușcați. Mai mult de patru cincimi din evreimea din nordul Transilvaniei a fost distrusă în timpul Holocaustului. Noi, descendenții

făptuitorilor și ai celor care la vederea agresiunii au preferat să privească în altă parte, ne plecăm azi capul în fața amintirii victimelor.

Când ne aducem aminte de victimele Holocaustului din nodul Transilvaniei, nu ne gândim însă numai la evreii deportați în primăvara anului 1944, ci și la acei evrei care au fost deportați de către autoritățile militare ungare în toamna anului 1940 din Ținutul Secuiesc, oameni care au fost trecuți cu forța peste granița ungaro-sovietică în luna noiembrie a aceluiași an, ajungând apoi condamnați pentru suspiciuni de spionaj și încarcerați în lagăre GUPVI, unde marea lor majoritate a decedat, devenind victime ale formelor cruzimii umane de tip sovietic. Ne amintim de asemenea de evreii deportați de către autoritățile ungare în cursul anilor 1941 și 1942 în teritoriile sovietice ocupate de către forțele militare germane și maghiare, unde majoritatea celor deportați și-a aflat sfârșitul în Holocaustul prin gloanțe de la Kameniets-Podolsk, ceilalți pierind în ghetourile galițiene din Nadvirna, Kolomea, Horodenka și Stanislavov. Și nu în ultimul rând ne aducem aminte cu pioșenie de miile de bărbați evrei înregimentați în detasamente pentru serviciul muncii în cadrul armatei maghiare între anii 1942 și 1945, și care au fost trimiși pe lumea cealaltă în diverse unități militare ungare, într-o mare varietate de moduri inumane, și în condiții care depășesc limitele imaginației omului de rând.

Desigur, capul aplecat și scuzele prezentate pentru actele oribile comise de către predecesorii noștri pot spăla doar o minimă parte a rușinii istorice pe care am moștenit-o. Trebuie să ne confruntăm cu mult mai mult curaj cu faptele istorice și cu adevărul acestora și să tragem concluziile care se impun.

Trebuie să conștientizăm în sinea noastră, a membrilor generației noastre și în cea a generațiilor care urmează cel mai mare pericol. Faptul că, în lipsa atenției și a unor hotărâte proteste, sisteme democratice sau democrații disimilate pot da naștere unor regimuri distorsionate care sunt în stare să construiască societăți în care, așa cum a fost în cazul celui de-al Doilea Război Mondial în Europa Centrală și de Est, inclusiv în Ungaria și în România, statul și instituțiile sale – parlamentele naționale, guvernele, armata, forțele de ordine, administrația publică, forțele politice șșmd. – pot adopta legi și decrete îndreptate împotriva unor grupuri ale propriilor lor cetățeni, cu scopul distrugerii acestora. Să ucidă cu legea în mână, am putea spune, pentru că și în timpul Holocaustului a existat câte o lege în vigoare pentru fiecare oroare și fărădelege comisă. Totul a fost legal în consecință, căci au fost nu una, ci sute de legi, care au asigurat atât în

Ungaria, cât și în România vremii, fațada de legalitate care a justificat toate crimele.

Sarcina noastră primordială este deci aceea de a ne proteja de astfel de defecțiuni ale democrației, de influența naziștilor, a fasciștilor și a celorlalte forțe neoextremiste. Și de a ne învăța copiii să procedeze la fel, în caz contrar, din cauza ignoranței lor, ei ar putea repeta istoria. Dacă nu vor fi atenți, ei înșiși ar putea deveni victime ale unor astfel de sisteme nebune, a unor autocrații sau a unor dictaturi, chiar dacă le-au netezit drumul spre putere în mod voluntar, așa cum s-a întâmplat și cu fascismul și nazismul în majoritatea statelor din Europa Centrală și de Est în secolul 20.

A doua noastră sarcină este de a repara, pe cât este posibil, prejudiciul pricinuit. Tratatul de Pace de la Paris din 1947 au prescris în mod foarte clar: bunurile mobile și imobile care au aparținut familiilor de evrei distruse în întregime, care au rămas fără moștenitori și nu puteau fi astfel revendicate de către nimeni, și care au intrat fără vreun just temei în posesia statelor noastre, trebuie restituite comunităților evreilor supraviețuitori. Cu toate că această prevedere imperativă a fost inclusă în anul 1948 în dreptul intern atât în Ungaria, cât și în România, prin adoptarea de către parlamentele naționale a unor legi speciale, restituirea acestor bunuri nu a fost efectuată nici până astăzi. O licărire de speranță în acest sens a venit la semnarea în anul 2009 atât de către Ungaria, cât și de către România a Declarației de la Terezin, prin care statele participante se angajau să restituie averile în cauză respectivelor comunități ale supraviețuitorilor. Din păcate, de aproape zece ani niciun fel de acțiune nu a fost întreprinsă în acest sens. Nimeni nu vrea să restituie bunurile furate.

Puținii noștri prieteni evrei din Cluj și din alte localități din Ardealul de Nord de odinioară așteaptă restituiri din două direcții: Ungaria a jefuit comorile de artă, obiectele de cult, numerarul confiscat, metalele prețioase, mobilierul, titlurile de valoare, stocurile de mărfuri și materii prime, însușindu-și dobânzile și interesele, iar România a devenit proprietara ilegală a bunurilor imobile, atelierelor și magazinelor furate de la evrei, imobile pe care le-a folosit și ale căror roade le-a cules timp de decenii fără niciun gest de voință de despăgubire. A trecut timpul explicațiilor inutile și a sosit de mult momentul acțiunii. Europa este construită pe principiul fundamental al respectării dreptului proprietății, este deci timpul ca acest principiu să fie luat în serios de ambele state, pentru ca să spălăm măcar această parte a rușinii istorice pe care am moștenit-o. Cele două state joacă însă și azi ping-pong politic, chiar și în cazul unui ajutor material

minim pe care ar trebui să-l acorde comunității evreimii clujene în vederea renovării uneia dintre ultimele sinagogi funcționale din această parte a Transilvaniei, a Templului Memorial al Deportărilor Evrei din Cluj, categorie de monumente pe care în aceeași Declarație de la Terezin ambele țări s-au angajat să le protejeze.

A treia noastră sarcină este aceea de lupta fără încetare împotriva naționalismelor și excluderilor pe motive religioase de orice sorginte. În acest sens, este relevant faptul că dintre cele circa 5,7 milioane de victime ale Holocaustului aproape 5,4 milioane au fost locuitori și cetățeni ai statelor Europei Centrale și de Est, a căror ucidere a fost provocată de intoleranța națională și religioasă.

Cea de-a patra noastră sarcină este aceea de a continua cercetarea Holocaustului și de a învăța fără întrerupere lecția lor. Este inadmisibil ca azi, la 74 de ani de la tragicele evenimente să nu cunoaștem nici măcar numele victimelor, nici a celor din Cluj de exemplu, deoarece se susține că listele de deportare întocmite de către autoritățile ungare în șase exemplare, conform legii, și înmânate diferitelor instituții statale ale timpului – s-au pierdut. Cerem imperios ca autoritățile statului ungar să pună la dispoziția comunităților supraviețuitorilor evrei și a publicului larg așa numitele liste Jaross, pentru ca măcar anul viitor, la aniversarea a 75 de ani de la evenimente, să putem comemora în cadrul ceremoniei Hazkara și nominal toate victimele acestui groaznic și neasemuit genocid.

Acestea sunt deci sarcinile noastre, pe care dacă nu le vom pierde din vedere, avem șansa de a îndeplini presupusele dorințe ale zecilor de mii de victime nevinovate ale Holocaustului din Ardealul de nord, și de a oferi minimă satisfacție și acelor puțini supraviețuitori care mai sunt în viață și care se luptă și azi cu coșmarurile.

Comemorăm cu pioșenie azi fiecare victimă a Holocaustului, pe cei al căror nume îl cunoaștem, precum și pe cei ale căror nume nu am avut încă posibilitatea de a-l afla. Le vom păstra memoria vie.

Vă mulțumesc că m-ați invitat la această tristă comemorare, că mi-ați dat ocazia să-mi împărtășesc gândurile de doliu și aducere aminte cu Domniile Voastre, și că m-ați ascultat.

Pace tuturor! Shalom!

Zoltán Tibori Szabó

Cluj, 3 iunie 2018